

Lahko psihopatsko nasilje razložimo z navezanostjo?

Tinkara Pavšič Mrevlje¹

Čeprav posamezniki s psihopatskimi osebnostnimi lastnostmi pogosto živijo deviantno življenje, ki ne prestopi meje kriminalitete, je ta vrsta osebnostne motnje med pogostejšimi pri zaprtih osebah. Še posebej so psihopatske lastnosti prisotne pri težjih in nasilnejših kaznivih dejanjih. Članek se osredotoča na enega od vidikov razumevanja razvoja psihopatske osebnosti in nasilja, in sicer na navezanost. Dosedanje empirične študije potrjujejo, da se psihopatija povezuje z negotovimi oblikami navezanosti, predvsem izogibajočo/zavračajočo. V zgodnjem odnosu z objektom navezanosti psihopatska oseba najbrž ni imela zadostne konsistentne, uglašene, ljubeče in spodbudne izkušnje, pogoste pa so tudi zlorabe in zanemarjanja. Otrok se v takih okoliščinah zaščiti z mehanizmi, ki se (neustrezno) nadaljujejo v odraslosti, njegov notranji svet pa je naseljen predvsem z agresivnimi objekti. Odrasli psihopat nima sposobnosti za navezovanje. Še več, ljudi vidi kot nezanesljive in agresivne. Do njih čuti močno zavist, kar vzbudi željo po posedovanju ali uničenju drugega, premoč pa dokazuje tudi zato, da bi pomiril ranjenost, ki jo situacije ali ljudje razkrijejo pod njegovo grandioznostjo. Da je psihopat brez slabe vesti škodljiv in nasilen do drugih, pa dodatno omogoča še njegova slaba ali celo neobstoječa sposobnost mentalizacije. Ta se razvije iz varne navezanosti, s katero se že od otroštva posameznik uči refleksije o svojih in tujih psihičnih stanjih in vedenjih. Sposobnost mentalizacije je pri zaprtih osebah slabša kot pri kontrolnih skupinah, pri zapornikih z antisocialnimi lastnostmi pa je še bolj okrnjena. Članek ponuja vpogled v najintimnejše psihološko delovanje psihopata in s tem tudi možne intervencije, ki bi kot dolgoročna naložba lahko omogočale preventivo nasilnega vedenja.

Ključne besede: psihopatija, antisocialna osebnostna motnja, navezanost, mentalizacija, nasilje, zaprte osebe

UDK: 159.97

1 Uvod

Psihopatske osebnostne lastnosti posameznika so opazne in obravnavane predvsem takrat, ko stopijo na polje nasilja in kriminalitete. Antisocialne poteze pomembno oškodujejo delovanje posameznika in pogosto vodijo v kriminalno vedenje (McGauley, Yakeley, Williams in Bateman, 2011), kar ima močan vpliv tudi na družbo (Perez, 2012). Ljudje z antisocialnimi potezami pogosto niso del delovne populacije, ki prispeva k družbenemu blagostanju, prav tako povzročajo stiske in škodujejo svoji družini, zaradi kriminalnih dejanj pa tudi širši skupnosti (de Brito in Hodgins, 2009). Psihopati so v primerjavi s storilci, ki niso psihopati, tudi pogostejši in bolj nasilni (Meloy, 2003).

Članek predstavlja psihoanalitični vidik psihopatije in njenega razvoja. Psihoanaliza se osredotoča na zgodnje odnose s pomembnimi drugimi, saj jih vidi kot ključne za razvoj in

razumevanje delovanja posameznikovega psihičnega aparata. Psihično delovanje obravnava kompleksno in celovito, posledično pa so te vsebine finančno in vsebinsko težje preverjane z najpogostejšimi empiričnimi pristopi. Longitudinalne študije so zato redke, tovrstne objavljene raziskave (vključene tudi v članek) pa potrjujejo psihoanalitične klinične izsledke o pomembnosti zgodnjega odnosa med otrokom in skrbnikom. Predvsem prek te izkušnje se namreč oblikujejo prevladujoči stili navezanosti, ki pomenijo med drugim sposobnost čustvene regulacije² (Lorenzini in Fonagy, 2013), ter doživljanje sebe in drugih (Fonagy, 2001), kar se v kombinaciji impulzivnosti, čustvene hladnosti, manipulativnosti, pomanjkanja krivde ipd. kaže pri psihopatskih osebnostnih strukturah (Hare in Neumann, 2008).

¹ Dr. Tinkara Pavšič Mrevlje, docentka, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija.
E-pošta: tinkara.pavsicmrevlje@fvv.uni-mb.si

² Čustvena regulacija je sposobnost posameznika, da uravnava svoja čustvena stanja. Med drugim to pomeni, da oseba svoja čustva prepozna, jih zmora uravnati in umiriti, še posebej, če v trenutni situaciji niso primerna, je sposobna pretehtati stresne elemente, ki so morda aktivirali jezo ali tesnobo, in da se zna namesto na negativno osredotočiti na pozitivno čustvovanje.

Izrazito nasilna kazniva dejanja imajo korenine v skritem nasilju v družini, s katerim so se – takrat kot otroci in žrtve – storilci naučili spoprijemati prek zanikanja³ in disociacije⁴ ter drugih obrambnih mehanizmov (de Zulueta, 1998). Psihoanalitičarka Carine Minne nudi dolgotrajne psihoterapevtske intervencije zaprtim osebam in že pri najstniških pacientih prepozna zgodnjo travmatsko izgubo (Minne, 2016). Skupna točka teh pogosto neprepoznanih težkih zgodnjih stisk je izguba konsistentnega, zanesljivega, ljubečega odnosa, ki bi zmozel dojenčku pomagati pri predelavi občutljivih in zapletenih razvojnih sprememb, nujnih za psihološko zorenje. Gre torej predvsem za najzgodnejše izkušnje v odnosu s primarnim skrbnikom, s katerim se oblikuje in vzpostavlja tudi navezanost. Skozi navezanost se otrok nauči razumevanja delovanja drugih in predvsem sebe, prek tega pa razvije tudi sposobnost kontrole svojega (nasilnega) vedenja (Fonagy, 2003). Ena od nalog navezanosti je tako tudi socializacija prirojene agresivnosti, zato v ustreznih okoliščinah nasilno vedenje otroka od drugega leta starosti upada.

2 Od antisocialne osebnostne motnje do psihopatije

V slovensko strokovno literaturo je o tovrstnih deviacijah prispeval predvsem Miloš Kobal. Že leta 1959 je pisal o vprašanju psihopatične osebnosti, ki »je bilo v psihiatriji že tolikokrat načeto in preleto, vendar nikakor ne z zadovoljivim uspehom« (Kobal, 1959). Pozneje je pisal o načinih obravnave disocialnih osebnosti (Kobal, 1973) in ustreznosti poimenovanja tovrstnih motenosti (Kobal, 2015). Zaradi deloma različnega razumevanja teh osebnostnih motenj razlike v terminologiji še vedno ostajajo. Problematična je v tem kontekstu predvsem uporaba termina psihopatija, in sicer zaradi negativnega moralnega prizvoka (Benedik, 2005; Kobal, 2015).

Antisocialna osebnostna motnja (AOM), kot jo definira zadnja izdaja Diagnostičnega in statističnega priročnika duševnih motenj (Diagnostic and statistical manual of mental disorders) (American psychiatric association [APA], 2013), ima vsaj na prvi pogled veliko skupnega s psihopatijo in obe klinični poimenovanji se pogosto izmenjujeta (Ogloff, 2006).

³ Zanikanje je razvojno zgodnejši obrambni mehanizem, označuje pa ga zavračanje realnosti tistih vsebin, ki bi lahko imele travmatsko konotacijo (Penot, 2005).

⁴ Obrambni mehanizem disociacije se aktivira, ko se posameznik spoprijema z akutnim čustvenim stresom, in sicer tako, da stresorje izloči iz zavesti. Posledično se lahko spremeni zavedanje sebe: čuti se ločen od svojega telesa, od okolice, prekine se lahko njegovo doživljanje sebe skozi čas (kar lahko vodi do amnezije ali do nestabilnega oz. razcepljenega občutka sebe) (Costa, 2020).

Zadnja izdaja DSM-V definira AOM kot vsesplošno neupoštevanje in kršenje pravic drugih, ki se začne v otroštvu ali zgodnji adolescenci in se nadaljuje v odraslosti (APA, 2013). Oseba mora biti za tovrstno kategorizacijo polnoletna, do petnajstega leta kazati vedenjske motnje in zadostiti vsaj trem od naslednjih kriterijev: nesposobnost prilagajanja socialnim normam, zavajanje, impulzivnost, razdražljivost in agresivnost, nepremišljeno ignoriranje varnosti, konsistentna neodgovornost in pomanjkanje obžalovanja. Dodatni lastnosti za potrditev diagnoze AOM sta še pomanjkanje empatije in površinski šarm, ti dve lastnosti pa sta pomembni tudi pri napovedovanju recidivizma zaprtih oseb in na forenzičnem področju nasploh (APA, 2013).

V literaturi se na presečišču forenzike in osebnostnih motenj srečamo predvsem z izrazom psihopatija. Frodi s sodelavci je celo zapisala, da je s forenzičnega vidika psihopatija morda najpomembnejši osebnostni konstrukt in osebnostna motnja, ki pa je v sodobnih klasifikacijskih sistemih sploh ne najdemo (Frodi, Dernevik, Sepa, Philipson in Bragesjö, 2001). Glede na pretekle izdaje DSM je v zadnji definicija AOM le nekoliko bližja definiciji psihopatije Roberta Hareja in sodelavcev. Robert Hare, eden pomembnejših avtorjev na tem področju, pravi, da klinično delo in raziskave dokazujejo obstoj osrednjih lastnosti psihopatov na področju čustvovanja, medosebnih odnosov in vedenja (Hare, 2006). Osnova je Psihopatski kontrolni seznam (Psychopathy Checklist Revised – PCL-R), ki ocenjuje psihopatijo prek polstrukturiranega intervjuja in sekundarnih informacij. Psihopatska struktura zajema štiri dimenzije (Hare in Neumann, 2008): medosebno (npr. neiskrenost, grandiozno doživljanje lastne vrednosti, manipulativnost), čustveno (npr. pomanjkanje krivde, plitko čustvovanje, neodgovornost za dejanja), antisocialno (npr. slaba kontrola vedenja, vsestranska kriminaliteta, zgodnje vedenjske težave) in dimenzijo življenjskega stila (npr. potreba po stimulaciji, parazitski način življenja, pomanjkanje dolgoročnih ciljev). Raziskave kažejo, da sta v ozadju dva povezana faktorja: prvi vključuje sebičen in hladnokrven odnos do drugih za svojo korist, drugi pa družbeno deviantne lastnosti in življenjski stil (Blackburn, 2009).

Široko uporabljen PCL-R zajema osebnostne in vedenjske lastnosti, vključuje pa tudi vidike AOM (Billick in Jackson, 2007). Kljub podobnostim med psihopatijo in AOM je očitno, da slednja zajema predvsem vedenjske karakteristike in je diagnostično veliko širša (Billick in Jackson, 2007; Caretti, Ciulla in Schimmenti, 2012). Da gre za različni motnji z nekaterimi skupnimi lastnostmi, kaže tudi podatek, da je oseb z AOM v forenzični populaciji več kot 50 %, prevalenca psihopatije pa je nižja od 30 % (Hare, 2006). AOM se močno povezuje z življenjskim stilom in antisocialno dimenzijo na PCL-R, z drugima dvema pa le šibko. Dodatno pomembno dejstvo je,

da večina psihopatov ustreza kriterijem za AOM, večina zaprtih oseb z AOM pa ni psihopatskih (Hare, 2006).

Kljub večjemu številu raziskav o psihopatiji je na tem področju še vedno veliko nejasnosti. Študije kažejo, da je populacija z visoko stopnjo psihopatije na PCL-R – kljub diferenciranosti od drugih skupin – heterogena, zato se pogosto pojavlja razlikovanje med primarnimi in sekundarnimi psihopati. Primarne psihopate naj bi določal predvsem podedovan čustven deficit, sekundarne pa pridobljena čustvena motnja (Skeem, Johansson, Andershed, Kerr in Louden, 2007). Skupini sta si sicer podobni v vedenju, egoizmu, hladnokrvnosti, zavajanju in impulzivnosti, čeprav so primarni pogosto manj impulzivni in prenatragljeni. Med njima so razlike v motivacijskih spodbudah, na primer v sovražnosti ali občutku krivde, za razumevanje slednjih pa je potrebna psihodinamska⁵ eksploracija (Blackburn, 2009). Z dinamskega vidika pri psihopatski osebnosti govorimo o kontinuumu med mejno in psihotično strukturo⁶, saj gre za osnovno nezmožnost navezanosti in uporabo zelo primitivnih obramb (McWilliams, 2011).

Če povzamemo: gre za osebnostno motnjo, ki je precej heterogena, zato jo je težko enoznačno opisati. Najpogosteje uporabljeni poimenovanji ter za tem stoječe razumevanje in diagnosticiranje sta antisocialna osebnostna motnja in psihopatija. Poimenovali se prekrivata v vedenjskem vidiku ljudi s to motnjo, pri čemer psihopatija razumevanje razširi tudi na manj manifestne psihične lastnosti (predvsem čustvovanje in doživljanje sebe). V članku v primerih citirane literature uporabljamo izvirno poimenovanje, sicer pa uporabljamo izraz (in razumevanja) psihopatija, saj je ta koncept bližje razumevanju psihološkega razvoja in delovanja človeka s psihoanalitičnega vidika in vidika teorije navezanosti.

3 Psihoanalitično razumevanje psihopatije

Nekatere temperamentne razlike med novorojenčki (nivo aktivnosti, agresivnost, reaktivnost ipd.) bi lahko bile podlaga za razvoj psihopatije. To ne pomeni neposredne dednosti, temveč gensko zasnovano, ki bi se lahko aktivirala in ob določenih zgodnjih izkušnjah vodila v razvoj psihopatskih lastnosti (McWilliams, 2011) in obratno: toplo in zadovoljujoče starše-

stvo lahko ublaži dedne lastnosti neusmiljenosti in čustvene hladnosti (Henry et al., 2018). Zorenje možganov je najintenzivnejše v prvih dveh letih in neposredno vezano na čustveno izmenjavo v razvijajoči se navezanosti (Schore, 2001a).

Sodobne psihoanalitične teorije kažejo, da človekov notranji (psihični) svet oblikujejo in sestavljajo ponotranjene izkušnje predvsem iz časa zgodnjega otroštva. V ospredju so odnosi s pomembnimi drugimi osebami (primarno gre za starše oz. skrbnike), ki so z različnimi mehanizmi ponotranjeni v mentalne reprezentacije, t. i. notranje objekte (Benavides, 2005). Ugodne, prijetne, zadovoljujoče izkušnje so predstavljene v dobrih objektih, boleče, neustrezne in neugodne pa v slabih objektih. Prevladujoči notranji objekti določajo tudi prizmo, skozi katero oseba zaznava, doživlja in razume zunanji svet. Psihopatov notranji svet ni (ali pa je zelo skromno) naseljen z dobrimi, pomirjujočimi in blažilnimi objekti. Tovrstne izkušnje v času njegovega otroštva so najbrž bile (pre)redke, da bi jih lahko ponotranjil, posledično zato pričakuje predvsem agresivne in težke zunanje objekte, s katerimi se identificira (Meloy in Shiva, 2007). Pretekle izkušnje s starševskimi objekti so dejansko pogosto posredno ali neposredno kruto agresivne (Kernberg, 2001), dobrih in zanesljivih odnosov pa ni (bilo), zato psihopat ljudi doživlja kot šibke in nezanesljive (Kernberg, 2004).

Kernberg (2001) na podlagi kliničnih izkušenj poudarja, da ljudje z antisocialno osebnostno motnjo (ki jo kljub enakemu poimenovanju razlikuje od definicije DSM) kažejo razpad ponotranjenih objektnih odnosov,⁷ posebno patologijo superego funkcij (ponotranjen moralni sistem), v osnovi pa lastnosti narcistične motnje. Skupne točke s slednjo opazimo predvsem v patološki ljubezni do sebe, pri kateri se občutki nadrejenosti in grandioznosti spopadajo z globoko negotovostjo (Kernberg, 2001) ter se ohranjajo prek razvrednotenja drugih. Ker dobrega ni in ker potencialno dober objekt vedno razočara, se vzbudi zavist, ki še podkrepi razvrednotenje in prezir drugih. V življenju sta zato smiselni in pomembni le manipulacija in premoč (Kernberg, 2004), ker ohranjata grandioznost, celita čustvene rane in zmanjšujeta zavist (Meloy, 1997). Prav grožnja grandioznosti je pogosto sprožilec odmevnih kriminalnih dejanj (McWilliams, 2011).

⁵ Pojma psihodinamsko in psihoanalitično se pogosto uporabljata kot sinonima, čeprav natančnejši vpogled pokaže razlike, ki so vezane predvsem na psihoterapevtsko delo. Vsekakor oba vidika zaznamuje razumevanje posameznikove osebnosti, čustvovanja in vedenja z vidika nezavednih in zavestnih psihičnih procesov.

⁶ Z dinamskega vidika se osebnostne strukture delijo na tri glavne kategorije, ki pravzaprav ležijo na kontinuumu: psihotična je razvojno najzgodnejša (in v tem smislu tudi najtežja patologija), sledita mejna in nato nevrotična struktura kot razvojno najzrelejša.

⁷ Ponotranjenje objektnih odnosov se nanaša na koncept, da dojenček/otrok skozi interakcije s pomembnimi drugimi (objekti, npr. starši) ne ponotranja samega objekta, temveč odnos z njim (Kernberg, 2005).

4 Mentalizacija

Fonagy in Bateman (2004) definirata mentalizacijo kot duševni proces, s katerim ljudje razumemo svoja dejanja in dejanja drugih kot osnovana na duševnih stanjih, kot so želje, potrebe, čustva, prepričanja in razum. Posamezniki, obsojeni zaradi resnih nasilnih dejanj, imajo pogosto omejeno prav to zavedanje o lastnih notranjih procesih in resnosti storjenih dejanj (Minne, 2016). Pomanjkljivo samozavedanje je vezano na slabo razumevanje duševnih stanj drugih, kar pomeni tudi umanjkanje inhibicije vseh vedenj, ki bi lahko omejevala pravice drugih. Posledično je verjetnost za škodovanje drugim večja (Fonagy in Levinson, 2004). Zaprti moški kažejo v primerjavi s kontrolno skupino slabšo sposobnost mentalizacije in pogosteje izogibajočo navezanost (Abi-Habib et al., 2020). Nekoliko starejši rezultati kažejo podobno sliko, v kateri zaporniki pogosteje poročajo o izkušnjah zlorabe in zanemarjanja v primarni družini, navezanost je zavračajoča, reflektivna funkcija kot operacionalizacija mentalizacije pa je bolj oškodovana kot pri kontrolni skupini osebnostno motenih moških, ki niso bili obsojeni. Izrazito nasilni zaporniki kažejo največje deficite mentalizacije (Fonagy in Levinson, 2004).

Zanimivo je, da so redke študije v raziskovanje mentalizacije in zaprtih oseb vključile tudi psihopatske lastnosti. Pri splošni populaciji adolescentov se je pokazalo, da posamezniki z izraženimi psihopatskimi nagnjenji niso kazali povišane proaktivne agresije, če so bile tudi sposobnosti za mentalizacijo višje (Taubner, White, Zimmermann, Fonagy in Nolte, 2013). Pri mladih zaprtih moških se je skladno z drugimi študijami prav tako pokazala šibka mentalizacija, vendar le-ta ni bila pomembno povezana s psihopatijo. Avtorji predpostavljajo, da je razlog za to populacija udeležencev, v kateri nihče ni dosegel kriterijev za psihopatsko osebnostno motnjo (Möller, Falkenström, Holmqvist Larsson in Holmqvist, 2014). Pri odraslih zaprtih moških so ugotovili slabe kapacitete za mentalizacijo, ki pa so bile med antisocialnimi udeleženci še bolj oškodovane (Newbury-Helps, Feigenbaum in Fonagy, 2017).

5 Navezanost in mentalizacija

Socialne interakcije niso pomembne samo zaradi zadovoljevanja bioloških potreb in da bi se dobro počutili drug ob drugem, ampak tudi zaradi vseživljenjskega vsakodnevnega uravnavanja notranjih bioloških sistemov; brez pomembnega drugega bi bilo nemogoče ohraniti svoje zdravje (de Zulueta, 2006). John Bowlby, utemeljitelj teorije navezanosti, je svoje delo in ideje začel razvijati prav na področju, ki je osrednja tema pričujočega članka. Pri delu s štiriinštiridesetimi delinkventnimi mladostniki je ugotovil, da so bili ti veliko pogosteje ločeni od matere za daljši čas pred petim letom starosti v pri-

merjavi s sovrstniki, ki niso bili delinkventi. Večino od njih je prepoznal in poimenoval kot »brezčustvene« (Bowlby, 2001).

Teorija navezanosti je biopsihosocialni model, nanašajoč se na posameznikove bližnje odnose – s starši, otroki in romantičnimi partnerji (Lorenzini in Fonagy, 2013). Načinov vzpostavljanja in ohranjanja medosebnih odnosov se naučimo v zgodnjem otroštvu, te pa lahko s pripadajočo čustveno regulacijo razdelimo v štiri skupine (Lorenzini in Fonagy, 2013):

- varno navezan posameznik ima ponotranjene izkušnje zanesljivih odnosov, se dobro prilagaja v različnih socialnih okoliščinah, dobro uravnava stres tako intra- kot interpersonalno;
- anksiozen/zaskrbljen posameznik je izrazito občutljiv na zavrnitev ter posledično išče bližino in zaščito;
- izogibajoč/zavračajoč posameznik je socialno izoliran, ker se odločno trudi za samoregulacijo stresa;
- nerazrešen/dezorganiziran posameznik se slabo spoprijema s stresom in trpi zaradi motene čustvene regulacije.

Navezanost je pomembna za razvoj socialnih in kognitivnih sposobnosti, med slednjimi tudi za mehanizme, imenovane notranji delovni modeli, kot je Bowlby poimenoval notranje reprezentacije odnosov (Bretherton in Munholland, 2008). Njihova osrednja lastnost je dostopnost, dosegljivost objekta navezanosti, ki ne določa le narave odnosov z drugimi, temveč tudi, kako ne/zaželen se otrok počuti (Fonagy, 2001). Če je otrokov notranji model starša zavračajoč, bo tudi notranji model sebe komplementarno pomanjkljiv, manjvreden in nevreden ljubezni. Medgeneracijski prenos in oblikovanje tipa navezanosti je z vidika starša vezan predvsem na (Fonagy, Steele, Steele, Moran in Higgitt, 1991):

- skrbnikovo sposobnost dojemanja dojenčkove duševnosti v kontekstu njegovega (dojenčkovega) mišljenja, občutkov in želja;
- svojo (skrbnikovo) duševnost v odnosu do dojenčka in njegovega duševnega stanja.

Skrbniki s sposobnostjo refleksije o lastnih mentalnih stanjih (in stanjih svojih skrbnikov v času odraščanja) imajo namreč veliko pogosteje varno navezane otroke (Fonagy et al., 1993). Gre za mentalizacijo in iz nje izhajajočo reflektivno funkcijo, ki pomeni posameznikovo sposobnost razmišljanja o procesih v lastni duševnosti, duševnosti drugega in o procesih, ki se zgodijo v interakciji med obema mentalnima svetovoma. Vloga reflektivne funkcije je namreč razumeti svoje in tuje vedenjske in čustvene reakcije (Abi-Habib, Wehbe, Badr in Tohme, 2020).

Povezava med skrbnikovimi reprezentacijami navezanosti in stilom navezanosti med skrbnikom in otrokom se je v

metaanalizi (ki je upoštevala tudi pristranskost objavljanja) potrdila kot pomembna in stabilna, čeprav nižja, kot je bilo nakazano v zgodnejših raziskavah (Verhage et al., 2016). Tudi stili navezanosti niso vedno doživljenjsko stabilni, kot se je sprva predpostavljalo, vendar ena najboljšejših longitudinalnih raziskav (Booth-LaForce, Groh, Burchinal, Roisman, Owen in Cox, 2014) kaže, da so bili posamezniki, pri katerih se je med zgodnjim otroštvom in 18. letom varna navezanost spremenila v negotovo, v razvojno zgodnjih odnosih deležni večjega upada materine občutljivosti, večjega števila negativnih življenjskih izkušenj in redkeje so živeli z očetom. Pri tistih, kjer se je stil navezanosti spremenil v drugo smer – iz negotove v varno – pa se je pokazala skozi odrasčanje povišana materina občutljivost. Zgodnji odnosi, ki oblikujejo stil navezanosti, so torej pomembni za dojetje sebe, sveta, odnosov in življenja, imajo pa pri tem pomembno vlogo tudi drugi življenjski dejavniki.

6 Psihopatija in nasilje

Osrednje zanimanje članka je predvsem tisto nasilje psihopatskih oseb, ki je bilo prepoznano kot kaznivo dejanje. Pregled 62 raziskav v 12 državah kaže, da je v povprečju med moškimi zaprtimi osebami 47 % takih z AOM, pri ženskah pa 21 %. Avtorja zaključujeta, da je pri zapornikih 10-krat večja pojavnost AOM kot v splošni populaciji (Fazel in Danesh, 2002).

Tako posameznike z AOM kot tiste s kombinacijo AOM in psihopatije označuje pogostejša kriminalna dejavnost, čeprav so tisti z dodano psihopatijo čustveno manj odzivni in so njihova dejanja težje kriminalne narave (Kosson, Lorenz in Newman, 2006). Zaprti psihopati (glede na PCL-R) so skoraj enkrat pogostejše obsojeni zaradi nasilnih kaznivih dejanj (7,32 kaznivih dejanj) kot zaporniki, ki niso psihopati (4,52) (Porter, Birt in Boer, 2001). V isti raziskavi so ugotovili tudi, da so imeli morilski psihopati bolj izražene lastnosti prvega (čustvena hladnost, manipulacija), morilci, ki niso bili psihopati, pa drugega faktorja psihopatije (impulzivnost, neodgovornost).

Obsojeni psihopati se poslužujejo hujših in nasilnih dejanj veliko pogostejše zaradi lastne koristi. Umor kot ultimativno nasilno dejanje je pri obsojenih psihopatih primarno instrumentalen (93,3 %) v primerjavi z morilci, ki niso psihopati (48,4 %) – ti so bolj impulzivni in reaktivni (Woodworth in Porter, 2002). Nasilno vedenje psihopatov se pogosteje zgodi brez neposrednega izziva, povezano je s hladnokrvnostjo in manipulativnostjo ter je pomembno bolj nasilno kot pri tistih, katerih agresivnost je reaktivna (Cornell, Warren, Hawk, Stafford, Oram in Pine, 1996; Reidy, Zeichner in Martinez, 2008). Lahko bi zaključili, da je nasilje, ki se zgodi brez provokacije, znak težjih patoloških procesov.

Reidy, Zeichner in Seibert (2011) po pregledu literature zaključijo, da je psihopatija eden najmočnejših prediktorjev nasilja, ko je to okrutne in patološke narave. Sicer zunaj okvira tega članka, pa vendar zato nič manj pomembno je dejstvo, da se nasilje psihopatov kaže tudi v manj prepoznavnih in manj očitnih oblikah, kot so grožnje, dominantnost in čustvene zlorabe, visoko inteligentni psihopati pa so pogosto uspešni na političnem in korporativnem področju, kjer so redkeje očitno nasilni in je zato manjša možnost, da bodo obsojeni (Porter, Woodworth in Black, 2018). Posledično so podatki o tovrstnih psihopatih skopi in morda so zaradi tega celo zakriti nekateri vidiki psihopatskega delovanja.

7 Psihopatija, nasilje in navezanost

Psihopati zaradi specifičnega čustvovanja in medosebnih odnosov vodijo družbeno deviantno življenje, ki ne dosega nujno meje kriminalitete, zagotovo pa vključuje neodgovorno in impulzivno vedenje ter nagnjenost h kršenju in ignoriranju družbenih norm in dogovorov (Hare, 2006).

Sistem navezanosti je pomemben dejavnik pri razumevanju psihopatije in nasilnega vedenja (Schimmenti, Passanisi, Pace, Manzella, Di Carlo in Caretti, 2014). Glede na predstavljene psihopatske psihološke lastnosti in glavne karakteristike tipov navezanosti je pričakovati povezavo med psihopatijo in negotovo navezanostjo. Posamezniki z anksiozno navezanostjo močno hrepenijo po bližini, obenem se bojijo, da jim ta ne bo vrnjena, kažejo lahko tudi slabo čustveno regulacijo; tisti z izogibajočim stilom navezanosti so običajno čustveno umaknjeni in v odnosih zaničljivi, dezorganizirano navezani pa pogosto zaradi preteklih travmatskih izkušenj s skrbniki razvijejo kaznovalno kontrolirajoče vedenje, ki lahko ostaja tudi v odraslosti (Schimmenti, 2020). Sicer redke raziskave na neinstitucionalizirani/neklinični populaciji kažejo prav to: psihopatske lastnosti korelirajo z negotovim stilom navezanosti (van Der Zouwen, Hoeve, Hendriks, Asscher in Stams, 2018) ali še podrobneje: medosebne, čustvene in impulzivne psihopatske lastnosti so vezane na izogibajoč in anksiozen stil navezanosti (Mack, Hackney, in Pyle, 2011). Natančneje, oba tipa navezanosti korelirata s psihopatskimi lastnostmi, vezanimi na impulzivnost, neodgovorno vedenje, grandioznost in manipulativnost (Conradi, Boertien, Cavus in Verschuere, 2016). Avtorji predpostavljajo, da so v ozadju izogibajočega vedenja anksiozna stanja zaradi pričakovane zavrnitve v odnosih. Posledično je pričakovan tudi izsledek, da se z izogibajočim stilom, ne pa tudi z anksioznim, povezujejo psihopatske lastnosti čustvene hladnosti in neusmiljenosti (Conradi et al., 2016).

Prva metaanaliza, ki je sistematično pregledala morebitno povezavo med navezanostjo in kaznivimi dejanji in pri tem

upoštevala tudi neobjavljene študije, da bi zmanjšala učinek pristranskosti objavljanja, kaže, da so zaprte osebe veliko redkeje varno navezane kot kontrolna populacija tistih, ki niso obsojene; primerjava zaprtih oseb pa razkriva, da so osebe, zaprte zaradi nasilnih kaznivih dejanj, pogosteje negotovo navezane kot nenasilni zaporniki (Ogilvie, Newman, Todd in Peck, 2014). Frodi s sodelavci (2001) med zaprtimi psihopati varno navezanih ne identificira, temveč najde predvsem zavračajoče in manjšino v kategoriji nerazrešenih. Ne le, da je čustvena »nenavezanost« psihopatov pogosta, odrasli obsojeni psihopati tudi neposredno izražajo močno antipatijo do lastnih staršev (Bailey in Shelton, 2014). Razvrednotenje navezanosti se vsakič znova pokaže kot značilna predvsem pri najtežjih in najbolj nasilnih psihopatih, ki poleg izredno neugodnih otroških izkušenj kažejo negotov in dezorganiziran stil navezanosti (Schimmenti et al., 2014).

Na tem področju manjkajo longitudinalne raziskave, ki bi ponudile natančnejše in zanesljivejše vzročno-posledične sklepe. Nekatere sicer so na voljo, vendar redke pokrivajo prav najzgodnejše obdobje otrokovega razvoja, ki je osrednje zanimanje članka. Ena takih kaže, da ima v paru enojajčnih dvojčkov pogostejše antisocialno vedenje tisti, do katerega je mama hladnejša in negativnejša (Caspi et al., 2004). Povezani z vedenjskimi težavami in čustveno hladnostjo v adolescenci so se med drugim pokazali še prenatalni dejavniki tveganja s strani matere (psihopatologija, kriminaliteta, zloraba substanc), način vzgoje in otrokovo zmanjšano doživljanje strahu (Barker, Oliver, Viding, Salekin in Maughan, 2011). Pogostejše so longitudinalne študije poznejšega obdobja odraščanja (pozno otroštvo, zgodnja adolescence), ki nakazujejo predvsem že bolj utrjene vedenjske motnje in čustveno hladnost otroka/adolescenta, vezane (poleg genetskih predispozicij) na depresijo, antisocialno vedenje, hladnost in sovražnost matere (Sellers et al., 2014), grobo in strogo vzgojo (Waller, Gardner, Hyde, Shaw, Dishion in Wilson, 2012), nizko starševsko angažiranost (predvsem s strani matere) in visok distress staršev (Fanti, Colins, Andershed in Sikki, 2017).

Prospektivne longitudinalne študije bi bile idealne za vzročno-posledično sklepanje o razvoju psihopatije in drugih dejavnikih tveganja za kriminaliteto (Fox, 2019). Povezavo med načinom starševstva oz. naravo odnosa med starši in otroki pa je kot enega od dejavnikov tveganja za psihopatijo in potencialno nasilje že mogoče najti v obstoječih študijah.

8 Sklep

Bolj izražena psihopatija je povezana z nasilnejšimi kaznivimi dejanji (McCuish, Corrado, Hart in DeLisi, 2015), višjim številom obsodb, rejništvom in večjo pogostostjo fizične

zlorabe v otroštvu (Baskin-Sommers in Baskin, 2016; Frodi et al., 2001; Gao, Raine, Chan, Venables in Mednick, 2010). Dodatnih razlogov za raziskovanje psihopatije in nasilja najbrž ni treba izpostavljati, saj so že ti dovolj zgovorni.

Dejavniki, ki vplivajo na razvoj psihopatije, so raznoliki in pokrivajo biološko, psihološko in socialno področje, v pričujočem članku pa je poudarek na zgodnjih odnosih in navezanosti, kot jih razumejo psihoanalitične teorije. Čeprav je za utrditev izsledkov potreben tudi longitudinalni pregled (Christian, Sellbom in Wilkinson, 2017), dosedanje empirične študije kažejo na patološko navezanost (Meloy, 2003) ter naravo zgodnjih odnosov med starši in otroki kot na pomemben dejavnik tveganja za nasilje in kriminaliteto (Gao et al., 2010).

Psihično in fizično nebogljen dojenček za razvoj v najzgodnejšem življenjskem obdobju potrebuje čim bolj konstantno, odzivno in na njegove potrebe usklajeno skrb, ob kateri se razvije navezanost. Ko so ti zgodnji odnosi moteni, se otrok štiti z izogibanjem ali zavračanjem odnosa, posledično pa ob drugih dejavnikih tveganja ne pridobi orodij, med drugim pomembnih tudi za preprečevanje delinkventnosti (Rutter, Pickles, Murray in Eaves, 2001). Eno od teh je mentalizacija, ki je v primerih medosebnega nasilnega vedenja vsaj trenutno inhibirana (Fonagy in Levinson, 2004). Ali z drugimi besedami: ko je posameznik nasilen do drugega, mu (vsaj v tistem trenutku) umanjka sposobnost vpogleda tako v lastno kot tudi v duševno delovanje in vedenje drugega. Velika verjetnost pa je, da je ta sposobnost trajno zmanjšana, ker nikoli ni bila razvita. O lastnem in tujem duševnem stanju se namreč učimo, ko imamo izkušnjo, da naša lastna notranja stanja razume nekdo drug (Fonagy in Levinson, 2004). Otrok te sposobnosti ne razvije, če nima kontinuirane izkušnje odnosa, v katerem bi se tega naučil, ali pa je zloraba otroka obrambno odvrnila od zavzemanja perspektive drugega (McGauley et al., 2011).

Skrozi predstavljene izsledke raziskav in kliničnega dela lahko sklepamo, da je psihopat s svojo psihično dinamiko v kontekstu povzročanja nasilja zelo ranljiv – med drugim zaradi plitkega čustvovanja, pomanjkanja občutka krivde, potrebe po stimulaciji, slabe kontrole vedenja, zavisti in grandioznosti. Kaže, da je ta ranljivost med drugim posledica tudi prvih pomembnih odnosov, znotraj katerih dojenčkove in pozneje otrokove razvojne potrebe niso bile zadostno ustrezno zadovoljene in zaradi katerih ima tudi pozneje slabšo kapaciteto za navezovanje. Drugega najbrž vidi kot nezanesljivega, negotovega, potencialno ogrožajočega, v najboljšem primeru kot nekoga, ki ima vrednost (v kakršnikoli obliki), ta pa mu je lahko koristna in jo mora zato posedovati. Povod za nasilje so pogosto tudi situacije in ljudje, ki ogrožajo psihopatov mehurček grandioznosti, (pre)moč pa je način, kako ga ponovno vzpostavi v prvotno stanje (McWilliams, 2011).

Stil navezanosti je tako lahko pomemben vpogled za razumevanje oblikovanja psihopatske osebnosti, tudi tiste, ki »dovoljuje« nasilno vedenje. Sicer redke raziskave oseb s psihopatskimi lastnostmi kažejo povezanost le-teh z negotovimi stili navezanosti. To drži tudi na področju nasilnih kaznivih dejanj. Za potrjevanje predpostavke, da zgodnji odnosi in življenjske izkušnje vplivajo na stil navezanosti, ta pa na dožemanje odnosov in ljudi, vsekakor potrebujemo longitudinalne raziskave, ki vključujejo najzgodnejše faze razvoja. Pri pregledu raziskav umanjajo tudi tiste o psihopatskih osebah zunaj zaporov, ki bi ponudile podrobnejši vpogled v nastanek in nasilnost te osebnosti.

Kobal je že pred dobrimi šestdesetimi leti poudarjal potrebo po odkrivanju »pred delinkventnih osebnosti« in obvladovanju »pred deliktih situacij« (Kobal, 1959). Ker so nasilneži pogosto najprej žrtve, bi bilo slednjim nujno nuditi psihoterapevtsko pomoč (Benedik, 2004). Članek ponuja razumevanje, ki razkriva, da bi bile zgodnje psihološke intervencije lahko ustrezna in učinkovita možnost ne le kot preventiva dotične, temveč tudi prihodnjih generacij, saj bi imeli možnost zajeziti medgeneracijsko travmo (Schore, 2001b): negotovo navezan otrok v odraslosti kot starš namreč težje nudi ustrežnejši model navezanosti svojim otrokom. Ravno močna navezanost na psihološko relativno zdravega posameznika pa je lahko eden od zaščitnih dejavnikov za preprečevanje pojava vedenjskih motenj in nasilnega vedenja pri otroku (Rutter, 2000).

Da bi lahko natančneje in zanesljiveje sklepali o vzročno-posledičnih odnosih, moramo počakati na raziskovalno in finančno zahtevne longitudinalne študije, ki vključujejo tudi obdobje najzgodnejšega otrokovega razvoja. Vendar pa poznavanje in razumevanje daljnosežnih vplivov neugodnih ali celo travmatskih zgodnjih izkušenj ni novo in ga empirično nakužujejo klinične izkušnje ter tako presečne kot sicer redke longitudinalne študije. Kljub temu kaže, da ju je zaradi kompleksnosti, predvsem pa dolgoročnosti, odločujočim težko koncipirati – ne le kot naložbo v duševno zdravje družbe, temveč tudi kot možnost preprečevanja določene vrste kriminalitete.

Literatura

1. Abi-Habib, R., Wehbe, N., Badr, K. in Tohme, P. (2020). Do prisoners mentalize differently? Investigating attachment and reflective functioning in a sample of incarcerated Lebanese men. *International Journal of Forensic Mental Health*, 19(2), 183–197.
2. American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®)*. Washington: American Psychiatric Publishing.
3. Bailey, C. in Shelton, D. (2014). Self-reports of faulty parental attachments in childhood and criminal psychopathy in an adult-incarcerated population: An integrative literature review. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 21(4), 365–374.
4. Barker, E. D., Oliver, B. R., Viding, E., Salekin, R. T. in Maughan, B. (2011). The impact of prenatal maternal risk, fearless temperament and early parenting on adolescent callous-unemotional traits: A 14-year longitudinal investigation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52(8), 878–888.
5. Baskin-Sommers, A. R. in Baskin, D. (2016). Psychopathic traits mediate the relationship between exposure to violence and violent juvenile offending. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38(3), 341–349.
6. Bateman, A. in Fonagy, P. (2004). Introduction. V A. Bateman in P. Fonagy (ur.), *Psychotherapy for borderline personality disorder: Mentalization based treatment (str. XIX–XXIV)*. Oxford: Oxford University Press.
7. Benavides, M. E. J. M. (2005). Internal object. V *International dictionary of psychoanalysis (str. 849–851)*. Detroit: Macmillan Reference USA.
8. Benedik, E. (2004). Psihologija agresije – psihične motnje kot posledica doživljanja nasilja v otroštvu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 55(1), 31–39.
9. Benedik, E. (2005). Antisocialne motnje osebnosti in psihopatija. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 56(3), 265–272.
10. Billick, S. B. in Jackson, M. B. (2007). Evaluating parents in child custody and abuse cases and the utility of psychological measures in screening for parental psychopathy or antisocial personality. V A. Felthous in H. Sass (ur.), *The international handbook of psychopathic disorders and the law (Two volume set) (str. 95–112)*. Chichester: Wiley.
11. Blackburn, R. (2009). Subtypes of psychopath. V R. C. Howard in M. McMurrin (ur.), *Personality, personality disorder and violence (str. 113–132)*. Chichester: Wiley.
12. Booth-LaForce, C., Groh, A. M., Burchinal, M. R., Roisman, G. I., Owen, M. T. in Cox, M. J. (2014). Caregiving and contextual sources of continuity and change in attachment security from infancy to late adolescence. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 79(3), 67–84.
13. Bowlby, J. (2001). Forty-four juvenile thieves: Their characters and home-life. V J. R. Meloy (ur.), *The mark of Cain: Psychoanalytic insight and the psychopath (str. 35–41)*. Hillsdale: The Analytic Press.
14. Bretherton, I. in Munholland, K. A. (2008). Internal working models in attachment relationships: Elaborating a central construct in attachment theory. V J. Cassidy in P. R. Shaver (ur.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications (str. 102–127)*. New York: The Guilford Press.
15. Caretti, V., Ciulla, S. in Schimmenti, A. (2012). La diagnosi differenziale nella valutazione della psicopatia e del comportamento violento. *Rivista Sperimentale di Freniatria*, 136(1), 139–156.
16. Caspi, A., Moffitt, T. E., Morgan, J., Rutter, M., Taylor, A., Arseneault, L. et al. (2004). Maternal expressed emotion predicts children's antisocial behavior problems: using monozygotic-twin differences to identify environmental effects on behavioral development. *Developmental Psychology*, 40(2), 149–161.
17. Christian, E., Sellbom, M. in Wilkinson, R. B. (2017). Clarifying the associations between individual differences in general attachment styles and psychopathy. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 8(4), 329–339.
18. Conradi, H. J., Boertien, S. D., Cavus, H. in Verschuere, B. (2016). Examining psychopathy from an attachment perspective: The role of fear of rejection and abandonment. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 27(1), 92–109.

19. Cornell, D. G., Warren, J., Hawk, G., Stafford, E., Oram, G. in Pine, D. (1996). Psychopathy in instrumental and reactive violent offenders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(4), 783–790.
20. Costa, R. M. (2020). Dissociation (Defense mechanism). V V. Zeigler-Hill in T. Shackelford (ur.), *Encyclopedia of personality and individual differences* (str. 1–3). Cham: Springer.
21. De Brito, S. A. in Hodgins, S. (2009). Antisocial personality disorder. V R. C. Howard in M. McMurran (ur.), *Personality, personality disorder and violence* (str. 133–153). Chichester: Wiley.
22. De Zulueta, F. (1998). Human violence: A treatable epidemic. *Medicine, Conflict and Survival*, 14(1), 46–55.
23. De Zulueta, F. (2006). *From pain to violence: The traumatic roots of destructiveness*. Chichester: John Wiley & Sons.
24. Fanti, K. A., Collins, O. F., Andershed, H. in Sikki, M. (2017). Stability and change in callous-unemotional traits: Longitudinal associations with potential individual and contextual risk and protective factors. *American Journal of Orthopsychiatry*, 87(1), 62–75.
25. Fazel, S. in Danesh, J. (2002). Serious mental disorder in 23 000 prisoners: A systematic review of 62 surveys. *The Lancet*, 359(9306), 545–550.
26. Fonagy, P. (2001). *Attachment theory and psychoanalysis*. London: Karnac.
27. Fonagy, P. (2003). Towards a developmental understanding of violence. *The British Journal of Psychiatry*, 183(3), 190–192.
28. Fonagy, P. in Levinson, A. (2004). Offending and attachment: The relationship between interpersonal awareness and offending in a prison population with psychiatric disorder. *Canadian Journal of Psychoanalysis*, 12(2), 225–251.
29. Fonagy, P., Steele, M., Moran, G., Steele, H. in Higgitt, A. (1993). Measuring the ghost in the nursery: An empirical study of the relation between parents' mental representations of childhood experiences and their infants' security of attachment. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 41(4), 957–989.
30. Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S. in Higgitt, A. C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12(3), 201–218.
31. Fox, B. (2019). Psychopathy and homicide. V M. DeLisi (ur.), *Routledge international handbook of psychopathy and crime* (str. 279–301). New York: Routledge.
32. Frodi, A., Dernevik, M., Sepa, A., Philipson, J. in Bragesjö, M. (2001). Current attachment representations of incarcerated offenders varying in degree of psychopathy. *Attachment & Human Development*, 3(3), 269–283.
33. Gao, Y., Raine, A., Chan, F., Venables, P. H. in Mednick, S. A. (2010). Early maternal and paternal bonding, childhood physical abuse and adult psychopathic personality. *Psychological Medicine*, 40(6), 1007–1016.
34. Hare, R. D. (2006). Psychopathy: A clinical and forensic overview. *Psychiatric Clinics*, 29(3), 709–724.
35. Hare, R. D. in Neumann, C. S. (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 217–246.
36. Henry, J., Dionne, G., Viding, E., Vitaro, F., Brendgen, M., Tremblay, R. E. et al. (2018). Early warm-rewarding parenting moderates the genetic contributions to callous-unemotional traits in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 59(12), 1282–1288.
37. Kernberg, O. (2001). The Narcissistic personality disorder and the differential diagnosis of antisocial behavior. V J. R. Meloy (ur.), *The mark of Cain: Psychoanalytic insight and the psychopath* (str. 315–337). Hillsdale: The Analytic Press.
38. Kernberg, O. (2004). The Psychodynamics and psychotherapeutic management of psychopathic, narcissistic, and paranoid transferences. V O. Kernberg (ur.), *Aggressivity, narcissism, and self-destructiveness in the psychotherapeutic relationship: New developments in the psychopathology and psychotherapy of severe personality disorders* (str. 130–153). London: Yale University Press.
39. Kernberg, O. (2005). Object relations theory. V *International dictionary of psychoanalysis* (str. 1175–1177). Detroit: Macmillan Reference USA.
40. Kobal, M. (1959). Delinkventnost kot psihiatrični problem. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 10(1), 23–29.
41. Kobal, M. (1973). Načela za obravnavanje disocialnih osebnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 24(1), 3–9.
42. Kobal, M. (2015). Disocialna osebnost – petinštirideset let pozneje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(3), 253–258.
43. Kosson, D. S., Lorenz, A. R. in Newman, J. P. (2006). Effects of comorbid psychopathy on criminal offending and emotion processing in male offenders with antisocial personality disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 115(4), 798–806.
44. Lorenzini, N. in Fonagy, P. (2013). Attachment and personality disorders: A short review. *Focus*, 11(2), 155–166.
45. Mack, T. D., Hackney, A. A. in Pyle, M. (2011). The relationship between psychopathic traits and attachment behavior in a non-clinical population. *Personality and Individual Differences*, 51(5), 584–588.
46. McCuish, E. C., Corrado, R. R., Hart, S. D. in DeLisi, M. (2015). The role of symptoms of psychopathy in persistent violence over the criminal career into full adulthood. *Journal of Criminal Justice*, 43(4), 345–356.
47. McGauley, G., Yakeley, J., Williams, A. in Bateman, A. (2011). Attachment, mentalization and antisocial personality disorder: The possible contribution of mentalization-based treatment. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*, 13(4), 371–393.
48. McWilliams, N. (2011). *Psychoanalytic diagnosis: Understanding personality structure in the clinical process*. New York: Guilford Press.
49. Meloy J. R. (2003). Pathologies of attachment, violence, and criminality. V A. M. Goldstein in I. B. Wiener (ur.), *Handbook of psychology, Vol 11: Forensic psychology* (str. 509–526). New Jersey: John Wiley & Sons.
50. Meloy, J. R. (1997). The psychology of wickedness: Psychopathy and sadism. *Psychiatric Annals*, 27(9), 630–633.
51. Meloy, J. R. in Shiva, A. (2007). A psychoanalytic view of the psychopath. V A. Felthous in H. Sass (ur.), *The international handbook of psychopathic disorders and the law (Two volume set)* (str. 335–346). Chichester: Wiley.
52. Minne, C. (2016). A child's loss becomes a young man's violence. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 30(2), 164–177.
53. Möller, C., Falkenström, F., Holmqvist Larsson, M. in Holmqvist, R. (2014). Mentalizing in young offenders. *Psychoanalytic Psychology*, 31(1), 84–99.
54. Newbury-Helps, J., Feigenbaum, J. in Fonagy, P. (2017). Offenders with antisocial personality disorder display more impairments in mentalizing. *Journal of Personality Disorders*, 31(2), 232–255.

55. Ogilvie, C. A., Newman, E., Todd, L. in Peck, D. (2014). Attachment & violent offending: A meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 19(4), 322–339.
56. Ogloff, J. R. (2006). Psychopathy/antisocial personality disorder conundrum. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 40(6–7), 519–528.
57. Penot, B. (2005). Disavowal. V *International dictionary of psychoanalysis* (str. 415–417). Detroit: Macmillan Reference USA.
58. Perez, P. R. (2012). The etiology of psychopathy: A neuropsychological perspective. *Aggression and Violent Behavior*, 17(6), 519–522.
59. Porter, S., Birt, A. R. in Boer, D. P. (2001). Investigation of the criminal and conditional release profiles of Canadian federal offenders as a function of psychopathy and age. *Law and Human Behavior*, 25(6), 647–661.
60. Porter, S., Woodworth, M. T. in Black, P. J. (2018). Psychopathy and aggression. V C. J. Patrick (ur.), *Handbook of psychopathy* (str. 611–634). New York: The Guilford Press.
61. Reidy, D. E., Zeichner, A. in Martinez, M. A. (2008). Effects of psychopathy traits on unprovoked aggression. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 34(3), 319–328.
62. Reidy, D. E., Zeichner, A. in Seibert, L. A. (2011). Unprovoked aggression: Effects of psychopathic traits and sadism. *Journal of personality*, 79(1), 75–100.
63. Rutter, M. (2000). Psychosocial influences: Critiques, findings, and research needs. *Development and psychopathology*, 12(3), 375–405.
64. Rutter, M., Pickles, A., Murray, R. in Eaves, L. (2001). Testing hypotheses on specific environmental causal effects on behavior. *Psychological Bulletin*, 127(3), 291–324.
65. Schimmenti, A. (2020). The developmental roots of psychopathy: An attachment perspective. V S. Itzkowitz in E. F. Howell (ur.), *Psychoanalysts, psychologists and psychiatrists discuss psychopathy and human evil* (str. 219–234). New York: Routledge.
66. Schimmenti, A., Passanisi, A., Pace, U., Manzella, S., Di Carlo, G. in Caretti, V. (2014). The relationship between attachment and Psychopathy: A study with a sample of violent offenders. *Current psychology*, 33(3), 256–270.
67. Schore, A. N. (2001a). Effects of a secure attachment relationship on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of the World Association for Infant Mental Health*, 22(1–2), 7–66.
68. Schore, A. N. (2001b). The effects of early relational trauma on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 22(1–2), 201–269.
69. Sellers, R., Harold, G. T., Elam, K., Rhoades, K. A., Potter, R., Mars, B. et al. (2014). Maternal depression and co-occurring antisocial behaviour: Testing maternal hostility and warmth as mediators of risk for offspring psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(2), 112–120.
70. Skeem, J., Johansson, P., Andershed, H., Kerr, M. in Loudon, J. E. (2007). Two subtypes of psychopathic violent offenders that parallel primary and secondary variants. *Journal of Abnormal Psychology*, 116(2), 395–409.
71. Taubner, S., White, L. O., Zimmermann, J., Fonagy, P. in Nolte, T. (2013). Attachment-related mentalization moderates the relationship between psychopathic traits and proactive aggression in adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41(6), 929–938.
72. Van Der Zouwen, M., Hovee, M., Hendriks, A. M., Asscher, J. J. in Stams, G. J. J. (2018). The association between attachment and psychopathic traits. *Aggression and Violent Behavior*, 43, 45–55.
73. Verhage, M. L., Schuengel, C., Madigan, S., Fearon, R. M., Oosterman, M., Cassibba, R. et al. (2016). Narrowing the transmission gap: A synthesis of three decades of research on intergenerational transmission of attachment. *Psychological Bulletin*, 142(4), 337–366.
74. Waller, R., Gardner, F., Hyde, L. W., Shaw, D. S., Dishion, T. J. in Wilson, M. N. (2012). Do harsh and positive parenting predict parent reports of deceitful-callous behavior in early childhood? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(9), 946–953.
75. Woodworth, M. in Porter, S. (2002). In cold blood: Characteristics of criminal homicides as a function of psychopathy. *Journal of Abnormal Psychology*, 111(3), 436–445.

Can Psychopathic Violence Be Explained by Attachment?

Tinkara Pavšič Mrevlje, Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia.
E-mail: tinkara.pavsicmrevlje@fvv.uni-mb.si

Although individuals with psychopathic personality traits often lead deviant, albeit not criminal, lives, this type of personality disorder is more common among imprisoned offenders. In particular, psychopathic traits are present in offenders who committed more serious and violent crimes. This article focuses on one of the aspects of understanding the evolution of a psychopathic personality and violence, namely attachment. Empirical studies conducted to date confirm that psychopathy is associated with anxious forms of attachment, mostly avoidant/dismissive. In the early relationship with the object of attachment, the psychopathic person probably did not have a sufficiently consistent, attuned, loving, and encouraging experience. Moreover, abuse and neglect are common. In such circumstances, children protect themselves by adopting mechanisms, which are (inadequately) prolonged into adulthood, and their inner world is inhabited mainly by aggressive objects. As adults, psychopaths lack the capability for attachment. Additionally, they perceive people as unreliable and aggressive. Their intense envy arouses the desire to possess or destroy “the other”, while power is also used to heal the wounds of grandiosity, which is occasionally shattered by situations or people. An additional factor enabling psychopaths to be harmful and violent to others without feeling guilt, stems from their impaired or even inexistent ability to mentalize. Mentalization develops from a secure attachment, within which individuals learn during their childhood to reflect on their own and others mental states and behaviour. The ability to mentalize is weaker in prisoners than in control groups and is even more impaired in offenders with antisocial traits. This paper offers an insight into the most intimate psychological functioning of psychopaths and thus provides opportunities for possible interventions that might also enable the prevention of violent behaviour as a long-term investment.

Keywords: psychopathy, antisocial personality disorder, attachment, mentalization, violence, imprisoned offenders

UDC: 159.97